

Świadomość historyczna Polaków

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2016 roku

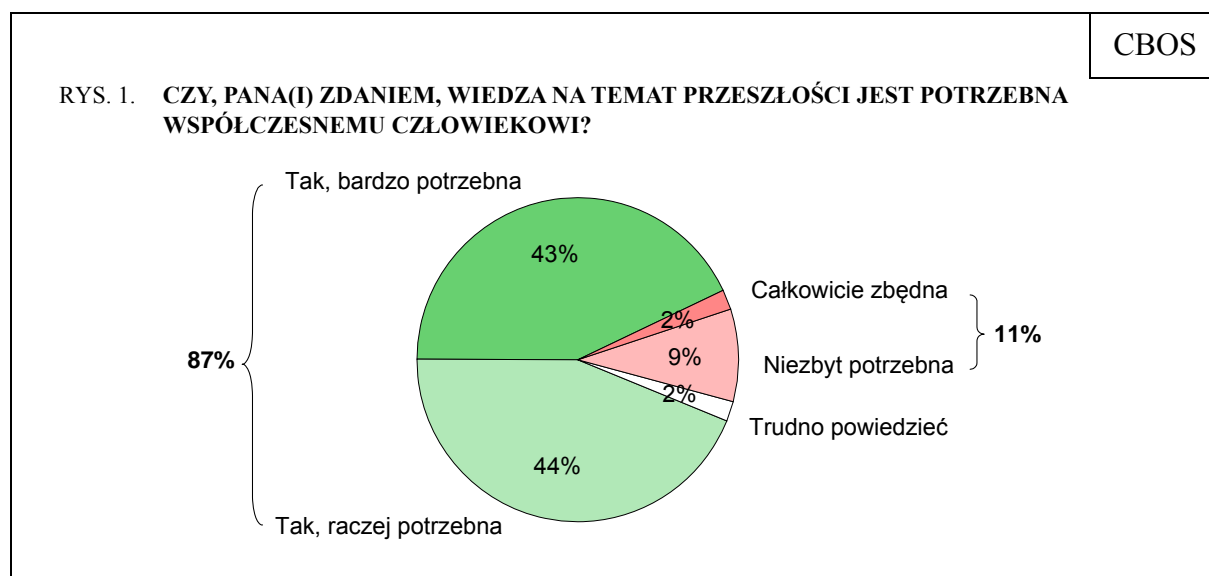
Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ▶ Trzy czwarte Polaków twierdzi, że interesuje się wiedzą o przeszłości co najmniej w stopniu średnim. Co czwarty badany (25%) ocenia swoje zainteresowanie jako bardzo duże lub duże. Przekonanie, że wiedza na temat przeszłości jest potrzebna współczesnemu człowiekowi, jest jeszcze bardziej powszechne (87%). Co dziewiąta osoba uważa wiedzę historyczną za niezbyt przydatną lub całkowicie zbędną (11%).
- ▶ W porównaniu z 1987 rokiem wzrosły odsetki badanych określających własne zainteresowanie historią jako duże lub bardzo duże, a spadł udział osób deklarujących niewielkie lub żadne zainteresowanie wiedzą o przeszłości. Nie wiąże się to jednak z większą znajomością historii – na przestrzeni prawie 30 lat zmalała wiedza o wydarzeniach związanych z datami, o które pytamy.
- ▶ Chrzest Polski traktowany jest przez Polaków jako jedno z najistotniejszych i przełomowych dla losów naszego kraju wydarzeń, które miały miejsce przed rokiem 1918. Wskazuje na nie 70% badanych. W dalszej kolejności respondenci wymieniają Konstytucję 3 Maja (59%) oraz bitwę pod Grunwaldem (44%).
- ▶ Spośród wydarzeń XX i XXI wieku za najbardziej znaczące dla dziejów kraju Polacy najczęściej uznają: odzyskanie niepodległości w 1918 roku (52%), wybór Karola Wojtyły na papieża (43%) oraz przystąpienie Polski do UE (33%).

Przy okazji obchodzonej 1050 rocznicy chrztu Polski¹ zapytaliśmy o wiedzę historyczną Polaków w szerszym zakresie niż tylko w odniesieniu do wydarzenia, które jest aktualnie często przywoływane w dyskursie publicznym. W efekcie uzyskaliśmy obraz znajomości historii Polski – deklarowanej i rzeczywistej – oraz znaczenia przypisywanego przez Polaków wiedzy na temat przeszłości. Warto dodać, że wcześniej taki sondaż zrealizowaliśmy w grudniu 1987 roku². W tym kontekście wyniki aktualnego badania³ dotyczącego pamięci o wydarzeniach i zainteresowania Polaków historią są szczególnie interesujące.

ZNACZENIE WIEDZY O PRZESZŁOŚCI

Zdecydowana większość Polaków (87%) jest zdania, że wiedza na temat przeszłości jest współczesnemu człowiekowi potrzebna. Co dziewiąty badany uważa wiedzę historyczną za niezbyt przydatną lub całkowicie zbędną (11%).

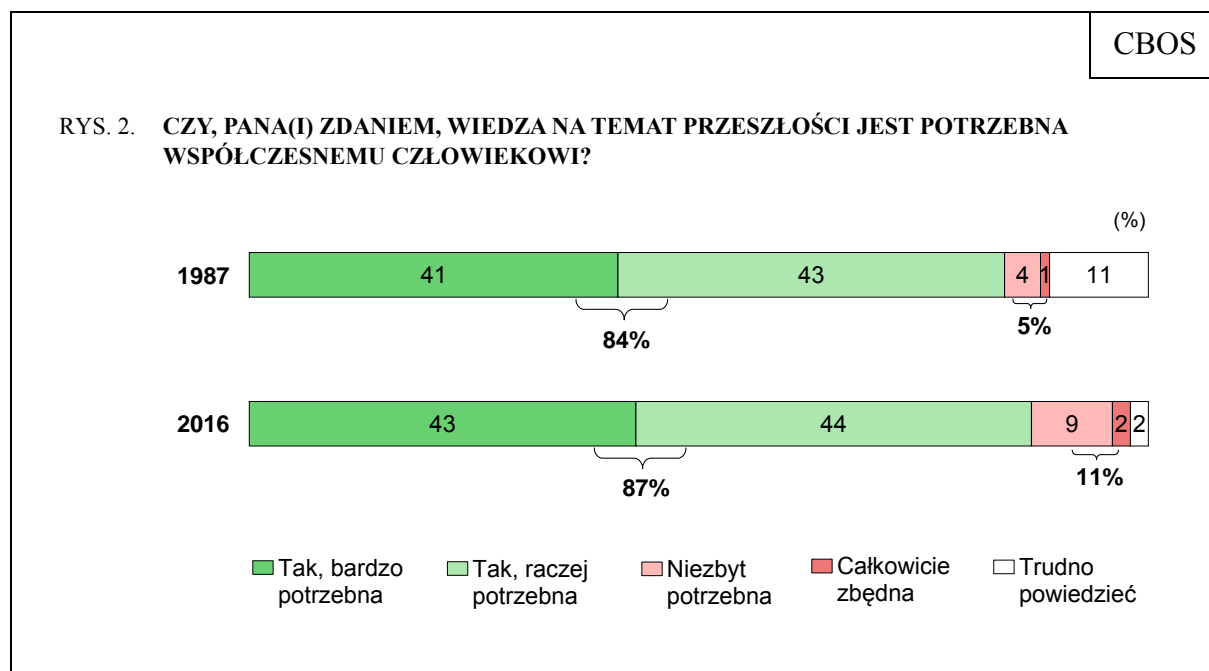
¹ Zob. Komunikat CBOS „1050 rocznica chrztu Polski”, kwiecień 2016 (oprac. R. Boguszewski).

² Zob. Komunikat CBOS „Przeszłość jako przedmiot zainteresowań i dyskusji we współczesnym społeczeństwie polskim”, lipiec 1988 (oprac. P. Kwiatkowski).

³ Badanie przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 12–19 marca 2016 roku na liczącej 1007 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

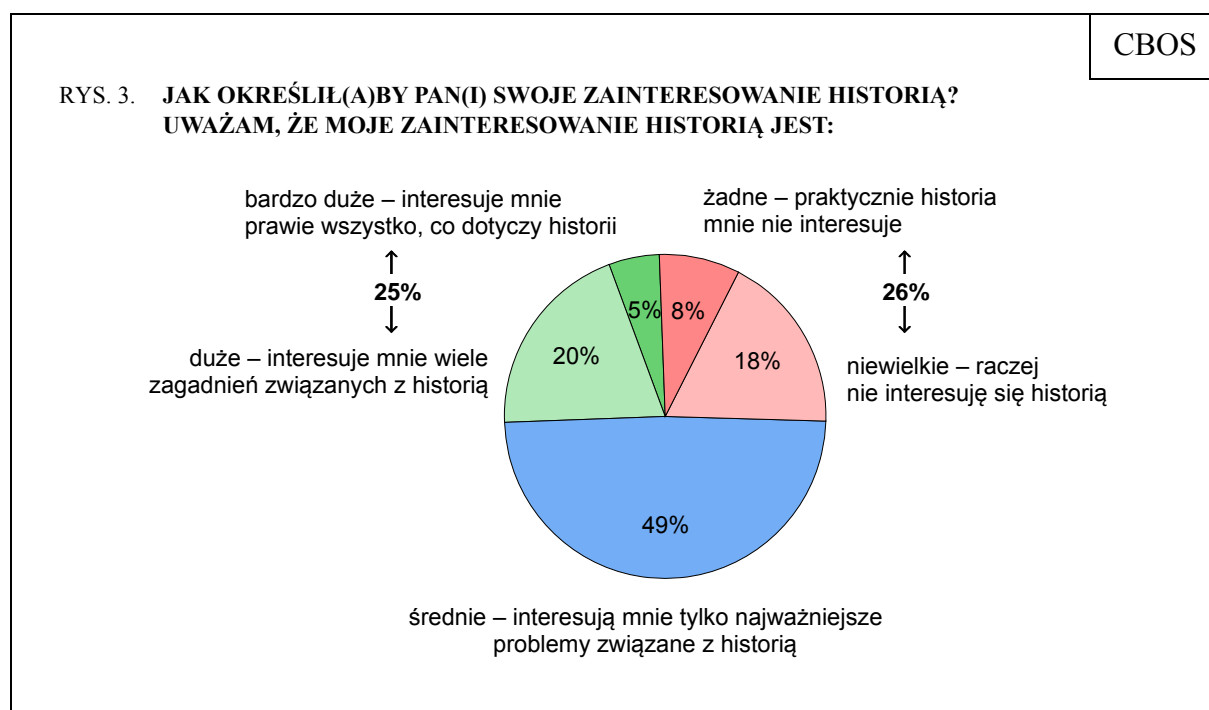
Istotne różnice w ocenie znaczenia wiedzy o przeszłości widoczne są w grupach osób o różnym wykształceniu – niemal co piąta osoba (19%) z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym uważa wiedzę historyczną za niezbyt przydatną lub całkowicie zbędną. Im wyższe wykształcenie, tym częstsze przekonanie, że wiedza o przeszłości jest człowiekowi bardzo potrzebna. Spośród osób z wykształceniem wyższym podziela je 64% badanych. O bardzo dużej roli wiedzy historycznej częściej niż pozostali przekonani są też mieszkańcy ponad półmilionowych miast (61%) oraz osoby zajmujące kierownicze stanowiska (66%) – tabela aneksowa 1.

W porównaniu z badaniem zrealizowanym w 1987 roku, o 6 punktów procentowych wzrósł odsetek osób uważających, że wiedza na temat przeszłości nie jest potrzebna współczesnemu człowiekowi (z 5% do 11%). Nieznacznie poprawił się też udział opinii pozytywnych (z 84% do 87%). Jednocześnie istotnie spadł odsetek niezdecydowanych – w 1987 roku więcej niż co dziesiąta osoba (11%) udzieliła odpowiedzi „trudno powiedzieć”, obecnie – 2%. W latach 80. Polakom trudniej było się ustosunkować do znaczenia wiedzy historycznej, obecnie docenianie znajomości historii ma bardziej jednoznaczne konotacje.

ZAINTERESOWANIE HISTORIA

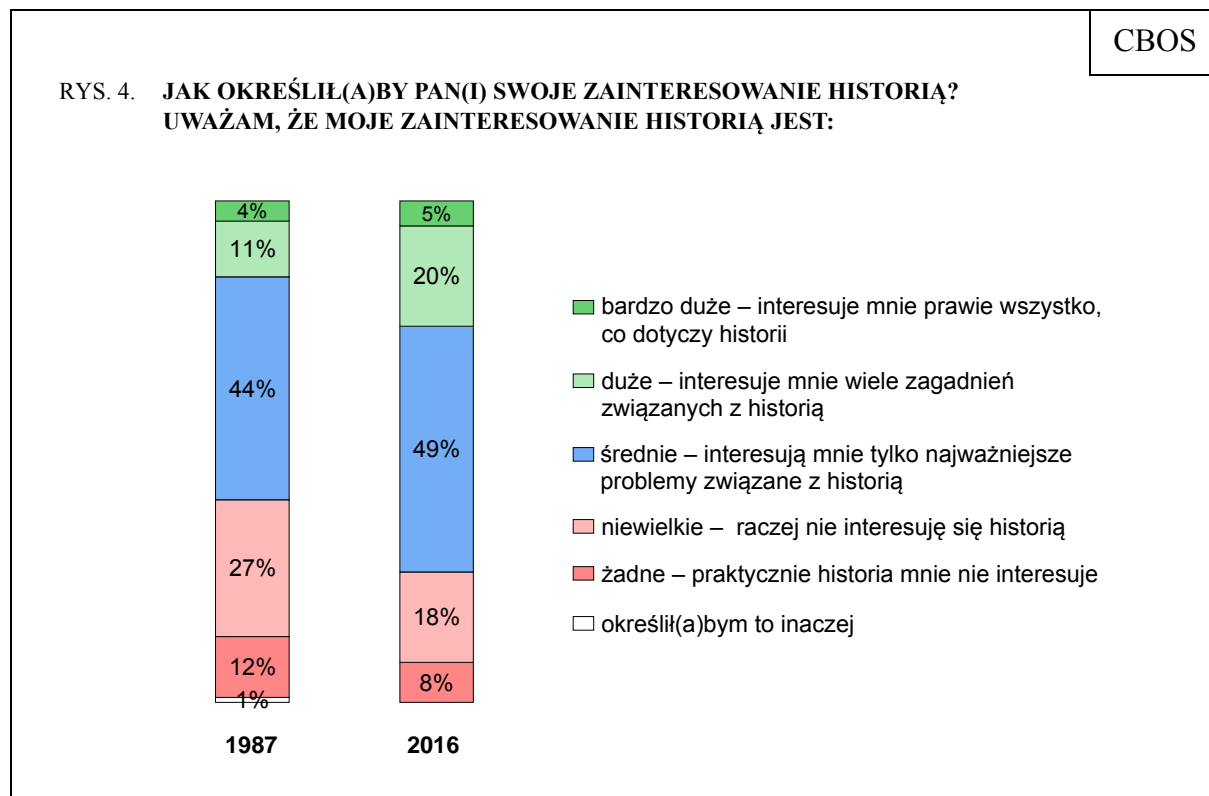
Polacy dość wysoko oceniają swoje zainteresowanie historią. Co czwarty badany (25%) uważa, że interesuje się historią w bardzo dużym lub dużym stopniu. Prawie połowa ankietowanych (49%) deklaruje, że jest nią średnio zainteresowana – tzn. interesują ich tylko najważniejsze problemy związane z historią. Polacy zdecydowanie niezainteresowani sprawami historii stanowią 8% ogółu dorosłych mieszkańców kraju.

Duże lub bardzo duże zainteresowanie historią deklarują częściej mężczyźni (32%) niż kobiety (19%), mieszkańcy największych miast (38%), osoby z wyższym wykształceniem (41%), zajmujący kierownicze stanowiska (41%) oraz średni personel (43%), a także badani o najwyższych dochodach *per capita* (43%). Osoby raczej nieinteresujące się historią lub praktycznie wcale częściej występują wśród badanych z podstawowym lub gimnazjalnym wykształceniem (39%), oceniających własne warunki materialne jako złe (42%) oraz w grupie osób o nieokreślonych poglądach politycznych (44%) – tabela aneksowa 2.

W roku 1987 osób określających swoje zainteresowanie historią jako niewielkie było więcej niż obecnie – niespełna 30 lat temu jako raczej niezainteresowany przeszłością określał się więcej niż co czwarty badany (27% wobec 18% obecnie). Wyższy był też odsetek respondentów uważających, że historia ich praktycznie w ogóle nie interesuje (12% wobec 8% w 2016 roku). Na przestrzeni lat wzrósł odsetek badanych oceniających swoje

zainteresowanie historią jako duże. Należałoby więc stwierdzić, że Polacy są bardziej zainteresowani historią niż w 1987 roku, choć dalsze wyniki każą traktować deklaracje badanych z ostrożnością.

Osobiste zainteresowanie łączy się z przekonaniem o przydatności wiedzy historycznej w życiu człowieka. Wśród osób, które uznają swoje zainteresowanie historią za duże lub bardzo duże, prawie trzy czwarte (71%) jest zdania, że wiedza na temat przeszłości jest bardzo potrzebna współczesnemu człowiekowi. W grupie osób średnio zainteresowanych historią dominuje przekonanie, że wiedza o przeszłości jest raczej potrzebna (51%), a 40% badanych uważa znajomość historii za bardzo potrzebną.

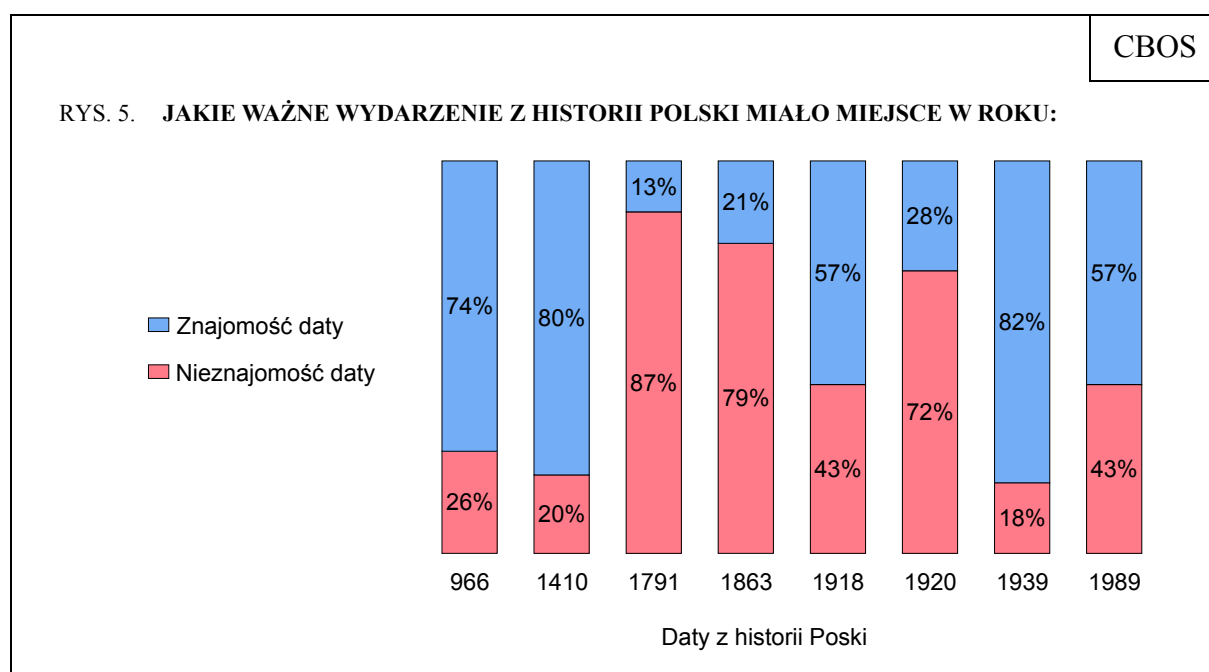
Wśród osób deklarujących niewielkie lub żadne zainteresowanie historią, więcej niż co czwarty badany (27%) uważa ją za niezbyt potrzebną lub całkowicie zbędną. Połowa (50%) deklaruje, że raczej dostrzega potrzebę wiedzy na temat przeszłości, a prawie co piąty (18%) uważa, że wiedza historyczna jest współczesnemu człowiekowi bardzo potrzebna. Być może odczuwanie dużej potrzeby poznania wydarzeń z historii, pomimo deklarowanego małego nią zainteresowania, wynika z braku czasu lub możliwości pozyskiwania wiedzy historycznej.

Tabela 1

Czy, Pana(i) zdaniem, wiedza na temat przeszłości jest potrzebna współczesnemu człowiekowi?	Zainteresowanie historią		
	bardzo duże lub duże	średnie	niewielkie lub żadne
	w procentach		
Tak, bardzo potrzebna	71	40	18
Tak, raczej potrzebna	25	51	50
Niezbyt potrzebna lub całkowicie zbędna	3	7	27
Trudno powiedzieć	1	2	5

WIEDZA HISTORYCZNA

Deklaracje Polaków zweryfikowaliśmy pytając o ich wiedzę historyczną – było to pytanie otwarte dotyczące znajomości wydarzeń kryjących się pod ośmioma datami z historii Polski. Najwięcej osób (82%) trafnie odpowiedziało, co wydarzyło się w roku 1939. Podobnie wysoki odsetek poprawnych odpowiedzi dotyczył 1410 roku (80%). Można przypuszczać, że dobra znajomość akurat tej daty wynika w jakimś stopniu z corocznych inscenizacji bitwy pod Grunwaldem, szeroko komentowanych w mediach.

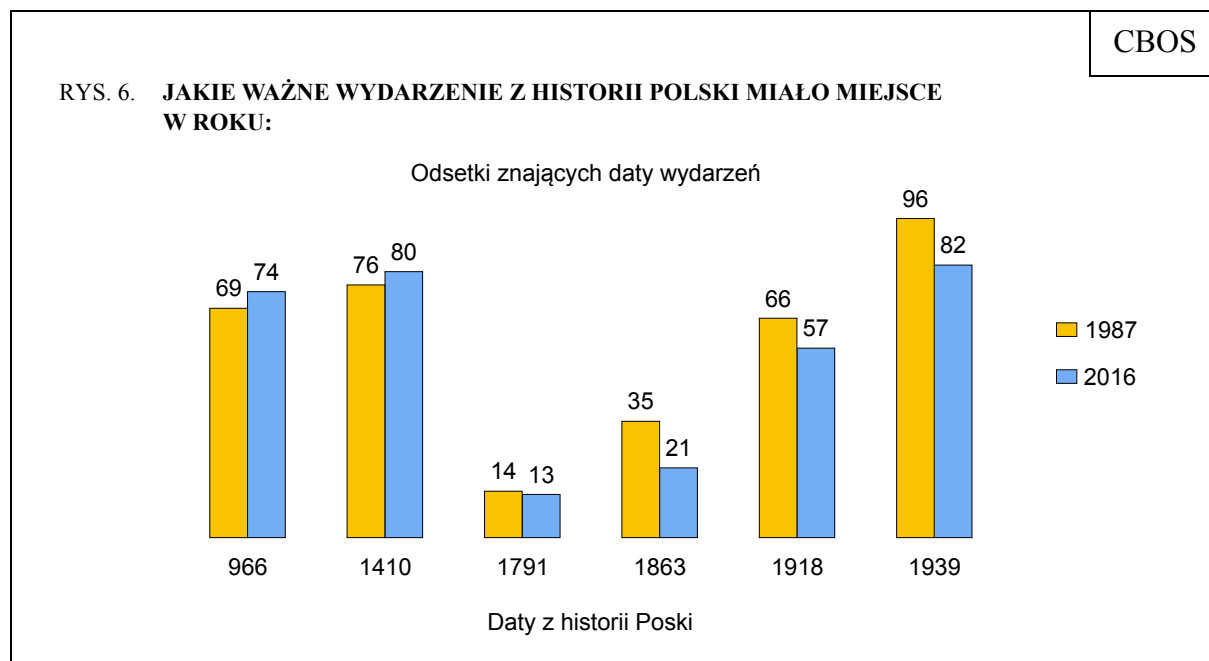

Tylko połowa Polaków potrafi połączyć datę 1989 roku z upadkiem komunizmu, obradami Okrągłego Stołu lub pierwszymi częściowo wolnymi wyborami. Niektórzy (6%) udzielają odpowiedzi fragmentarycznie nawiązujących do przemian ustrojowych, a 43% badanych nie kojarzy z rokiem 1989 właściwego wydarzenia z najnowszej historii Polski.

Najslabiej znane są wydarzenia kryjące się pod datą 1791 roku – zdecydowana większość Polaków (87%) nie wymienia w tym miejscu uchwalenia Konstytucji 3 Maja – oraz 1863 roku (79% nie pamięta, że wtedy wybuchło powstanie styczniowe).

Lepsza znajomość wydarzeń z historii Polski charakteryzuje osoby z miast liczących co najmniej 500 tys. mieszkańców, legitymujące się wyższym wykształceniem i zajmujące kierownicze stanowiska. Gorszą znajomość wykazują badani o najniższych dochodach, wykształceniu podstawowym lub gimnazjalnym oraz pracujący jako robotnicy niewykwalifikowani. Co ciekawe, respondenci identyfikujący się z lewicą lepiej niż pozostali pamiętają daty uchwalenia Konstytucji 3 Maja i wybuchu powstania styczniowego, natomiast osoby o poglądach prawicowych wyróżniają się lepszą znajomością daty bitwy warszawskiej 1920 roku oraz obrad Okrągłego Stołu – tabela aneksowa 3.

W badaniu sprzed blisko 30 lat Polacy wykazali się większą znajomością historii. Tylko wydarzenia z roku 966 i 1410 były gorzej znane niż obecnie (odpowiednio o 5 i 4 punkty procentowe mniej poprawnych odpowiedzi), pozostałe zaś lepiej. Niemal wszyscy badani (96%) trafnie przypisali wówczas datę 1939, dwie trzecie wiedziało, co wydarzyło się w 1918 roku. O 14 punktów procentowych więcej było właściwych odpowiedzi dotyczących powstania styczniowego. Mimo więc mniejszego deklarowanego zainteresowania historią, w 1987 roku Polacy lepiej znali daty najważniejszych wydarzeń.

Analizując rozkład wyników w grupach o różnym stopniu zainteresowania historią w 2016 roku, można stwierdzić, że odsetek poprawnych odpowiedzi maleje wraz ze spadkiem deklarowanego zainteresowania. Tendencja ta jest jednak nierównomierna – najmniejsze różnice dotyczą wiedzy o 1939 oraz 1410 roku. Największą różnicę między zainteresowanymi historią w dużym stopniu a zainteresowanymi nią w stopniu średnim notujemy pod względem znajomości wydarzeń z 1863 i 1920 roku.

Osoby deklarujące bardzo duże lub duże zainteresowanie historią niemal powszechnie rozpoznają daty chrztu Polski, bitwy pod Grunwaldem (po 93%) oraz wybuchu II wojny światowej (88%). Połowa badanych w tej grupie właściwie identyfikuje wydarzenia z 1920 roku (53%), mniej – powstanie styczniowe (43%), a tylko co czwarty – uchwalenie Konstytucji 3 Maja (25%).

Ankietowani uważający się za średnio zainteresowanych historią lokują się bliżej deklarujących duże zainteresowanie, gdy są pytani o wydarzenia powszechnie znane (966, 1410 i 1939 rok), natomiast odsetki poprawnych odpowiedzi dotyczących mniej znanych dat (1791, 1863, 1920) zdecydowanie bliższe są tym z grupy praktycznie niezainteresowanych wiedzą historyczną.

Tabela 2

Jakie ważne wydarzenie z historii Polski miało miejsce w roku:	Zainteresowanie historią		
	bardzo duże lub duże	średnie	niewielkie lub żadne
	Odsetki znających daty wydarzeń		
1) 966	93	76	52
2) 1410	93	84	61
3) 1791	25	11	6
4) 1863	43	16	8
5) 1918	77	60	31
6) 1920	53	23	12
7) 1939	88	86	69
8) 1989	76	59	37

NAJWAŻNIEJSZE WYDARZENIE Z HISTORII POLSKI DO XX WIEKU

Hierarchia wydarzeń historycznych sprzed 1918 roku częściowo pokrywa się ze znajomością dat, przypuszczalnie ma także związek z obchodami rocznic tych wydarzeń. W badaniu z 2016 roku 70% ankietowanych wskazuje chrzest Polski jako wydarzenie najbardziej przełomowe dla losów naszego kraju. Nie bez znaczenia wydaje się podkreślanie przez media, władze państwowe i kościelne roli tego wydarzenia w roku okrągłej jego rocznicy. Ponad połowa Polaków za najbardziej znaczące uważa uchwalenie Konstytucji 3 Maja (59% wskazań), a nieco mniej niż połowa – bitwę pod Grunwaldem (44%). Mimo że Polacy słabo pamiętają rok uchwalenia Konstytucji, to święto państwowe w dniu 3 maja pozwala im utrzymywać, że jest to wydarzenie zaliczające się do przełomowych w historii Polski.

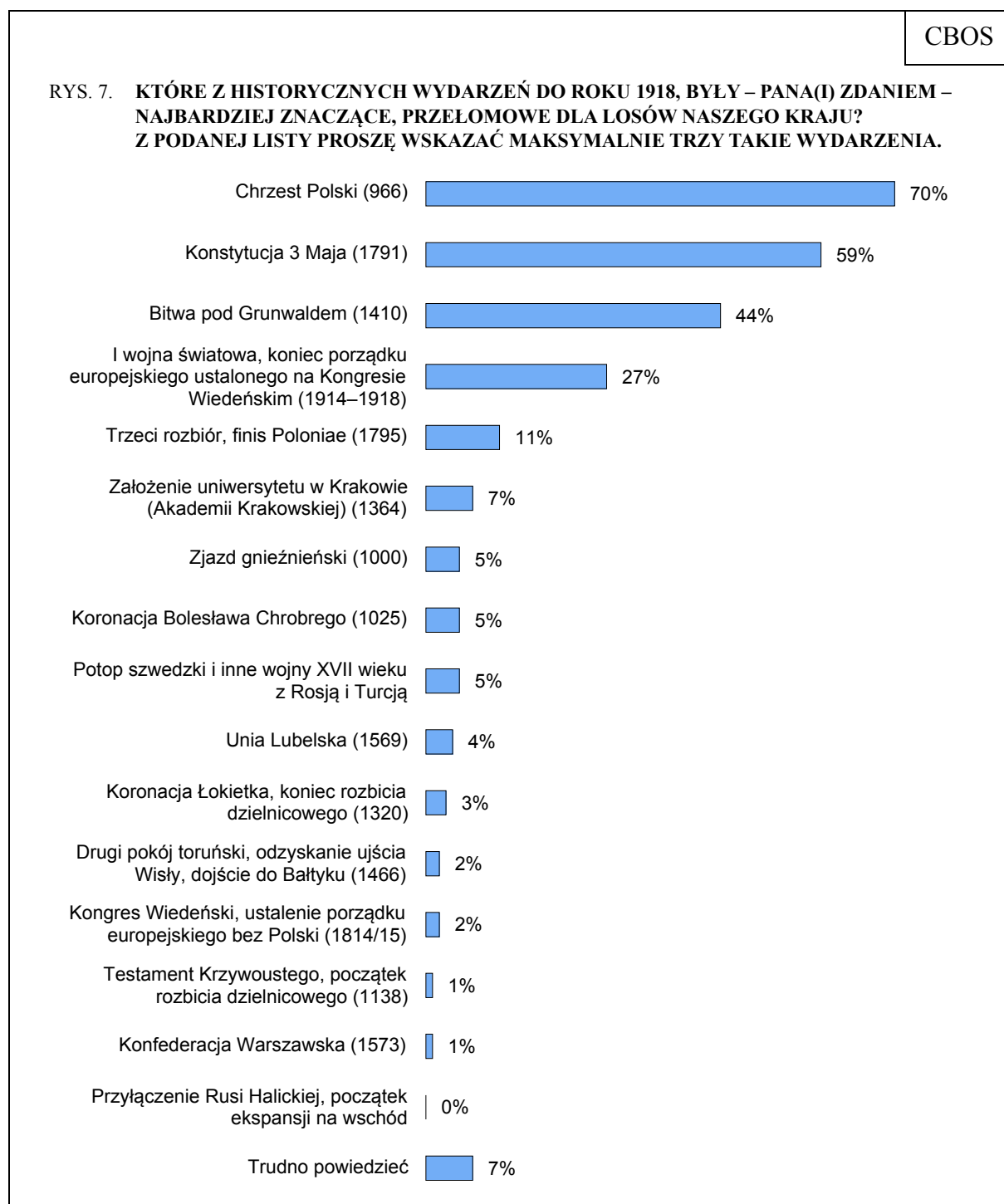
Rozbiory Polski, potop szwedzki czy inne wojny z XVII wieku są uważane za kluczowe dla losów Polski przez nie więcej niż 11% badanych. Można przypuszczać, że wynika to z niechęci do przypisywania największej wagi negatywnym aspektom historii Polski. Jednak również inne przedstawione w badaniu wydarzenia pozytywne (jak założenie uniwersytetu w Krakowie czy koronacje królów Polski) okazały się być rzadko traktowane jako przełomowe dla losów naszego kraju.

Częściej niż pozostali znaczenie chrztu Polski podkreślają badani w wieku od 18 do 24 lat (79%), z wykształceniem średnim (77%) oraz o najniższych dochodach *per capita* w gospodarstwie domowym (80%). Mniej doceniają wagę tego wydarzenia osoby powyżej 65 roku życia (65%) i kadra kierownicza lub specjaliści z wyższym wykształceniem (54%). Stosunek do chrztu Polski jako wydarzenia przełomowego istotnie różnicuje częstość praktyk religijnych – wśród osób praktykujących kilka razy w tygodniu 93% uważa go za najbardziej znaczące wydarzenie w historii Polski, natomiast wśród niepraktykujących w ogóle – 58%.

Bitwę pod Grunwaldem za przełomowe wydarzenie sprzed 1918 roku częściej uważają pracownicy średniego szczebla (61%), mężczyźni częściej niż kobiety (odpowiednio 51% i 39%), częściej osoby identyfikujące się z prawicą (47%) niż z lewicą (37%). Istotnie rzadziej jako znaczącą dla historii wskazują tę bitwę osoby z ponad półmilionowych miast (37%), kadra kierownicza (35%) i niepraktykujący religijnie (36%).

Znaczenie przypisywane uchwaleniu Konstytucji 3 Maja jest istotnie wyższe wśród pracowników instytucji państwowych i publicznych (70%) oraz osób o najwyższych dochodach (74%), natomiast istotnie niższe wśród rolników (39%) i badanych oceniających własne warunki materialne jako złe (40%).

I wojna światowa, koniec porządku europejskiego ustalonego na Kongresie Wiedeńskim (1914–1918), częściej oceniana jest jako najbardziej przełomowe wydarzenie przez osoby z wyższym wykształceniem (45%) i pracujące na stanowiskach kierowniczych (48%). Rzadziej niż pozostali za najbardziej znaczące wydarzenie uważają ją badani z wykształceniem zasadniczym zawodowym (14%), robotnicy niewykwalifikowani (14%) i renciści (13%) – tabela aneksowa 4.

Odsetki nie sumują się do 100, bowiem respondenci mieli możliwość wskazania trzech odpowiedzi

W gronie osób, które ponadprzeciętnie interesują się historią, hierarchia najbardziej znaczących dla naszego kraju wydarzeń wygląda niemal identycznie jak wśród ogółu badanych. Taki sam odsetek osób (70%) uważa za kluczowy chrzest Polski, na drugim miejscu – z wyższym o 6 punktów procentowych udziałem wskazań niż wśród ogółu – plasuje się Konstytucja 3 Maja (65%), a prawie połowa za najbardziej znaczące wydarzenie uznaje bitwę pod Grunwaldem (46%).

Warto zauważyć, że wśród deklarujących bardzo duże lub duże zainteresowanie historią znaczenie innych spośród zaprezentowanych wydarzeń jest podkreślane częściej niż wśród ogółu dorosłych Polaków. Dotyczy to przede wszystkim Unii Lubelskiej, założenia uniwersytetu w Krakowie, koronacji Bolesława Chrobrego oraz I wojny światowej. Istotnie mniej w grupie interesujących się historią jest odpowiedzi „trudno powiedzieć”.

Tabela 3

Które z historycznych wydarzeń do roku 1918, były – Pana(i) zdaniem – najbardziej znaczące, przełomowe dla losów naszego kraju? Z podanej listy proszę wskazać maksymalnie trzy takie wydarzenia.	Wśród ogółu badanych	Wśród interesujących się historią w dużym lub bardzo dużym stopniu (N=252)
		w procentach
Chrzest Polski (966)	70	70
Konstytucja 3 Maja (1791)	59	65
Bitwa pod Grunwaldem (1410)	44	46
I wojna światowa, koniec porządku europejskiego ustalonego na Kongresie Wiedeńskim (1914–1918)	27	32
Trzeci rozbiór, finis Poloniae (1795)	11	14
Założenie uniwersytetu w Krakowie – Akademii Krakowskiej (1364)	7	11
Zjazd gnieźnieński (1000)	5	4
Koronacja Bolesława Chrobrego (1025)	5	8
Potop szwedzki i inne wojny XVII wieku z Rosją i Turcją	5	6
Unia Lubelska (1569)	4	9
Koronacja Łokietka, koniec rozbicia dzielnicowego (1320)	3	5
Drugi pokój toruński, odzyskanie ujścia Wisły, dojście do Bałtyku (1466)	2	2
Kongres Wiedeński, ustalenie porządku europejskiego bez Polski (1814/15)	2	2
Testament Krzywoustego, początek rozbicia dzielnicowego (1138)	1	4
Konfederacja Warszawska (1573)	1	2
Przyłączenie Rusi Halickiej, początek ekspansji na wschód	0	0
Trudno powiedzieć	7	1

Odsetki nie sumują się do 100, bowiem respondenci mieli możliwość wskazania trzech odpowiedzi

NAJWAŻNIEJSZE WYDARZENIE Z HISTORII POLSKI XX I XXI WIEKU

Za najważniejsze wydarzenie XX i XXI wieku ponad połowa Polaków (52%) uważa odzyskanie niepodległości w 1918 roku. Drugi w hierarchii znajduje się wybór Karola Wojtyły na papieża (43%), natomiast odsetek wskazań na przystąpienie Polski do Unii Europejskiej (33%) jest niewiele wyższy od znaczenia nadawanego upadkowi komunizmu (30%).

Więcej niż co piąty badany (23%) uważa za najbardziej znaczący dla dziejów współczesnej Polski najazd Niemców 1 września 1939 roku. Nieco mniej, bo 15% Polaków wskazuje jako najważniejsze wydarzenie XX i XXI wieku powstanie „Solidarności”. Podobny odsetek ankietowanych za takie wydarzenie uważa przystąpienie Polski do NATO (13%). Co dziesiąta osoba kluczową rolę nadaje zbrodni katyńskiej i rozmowom Okrągłego Stołu w 1989 roku (po 10%). Inne fakty z okresu II wojny światowej i historii PRL są znacznie rzadziej wymieniane jako najważniejsze dla dziejów Polski.

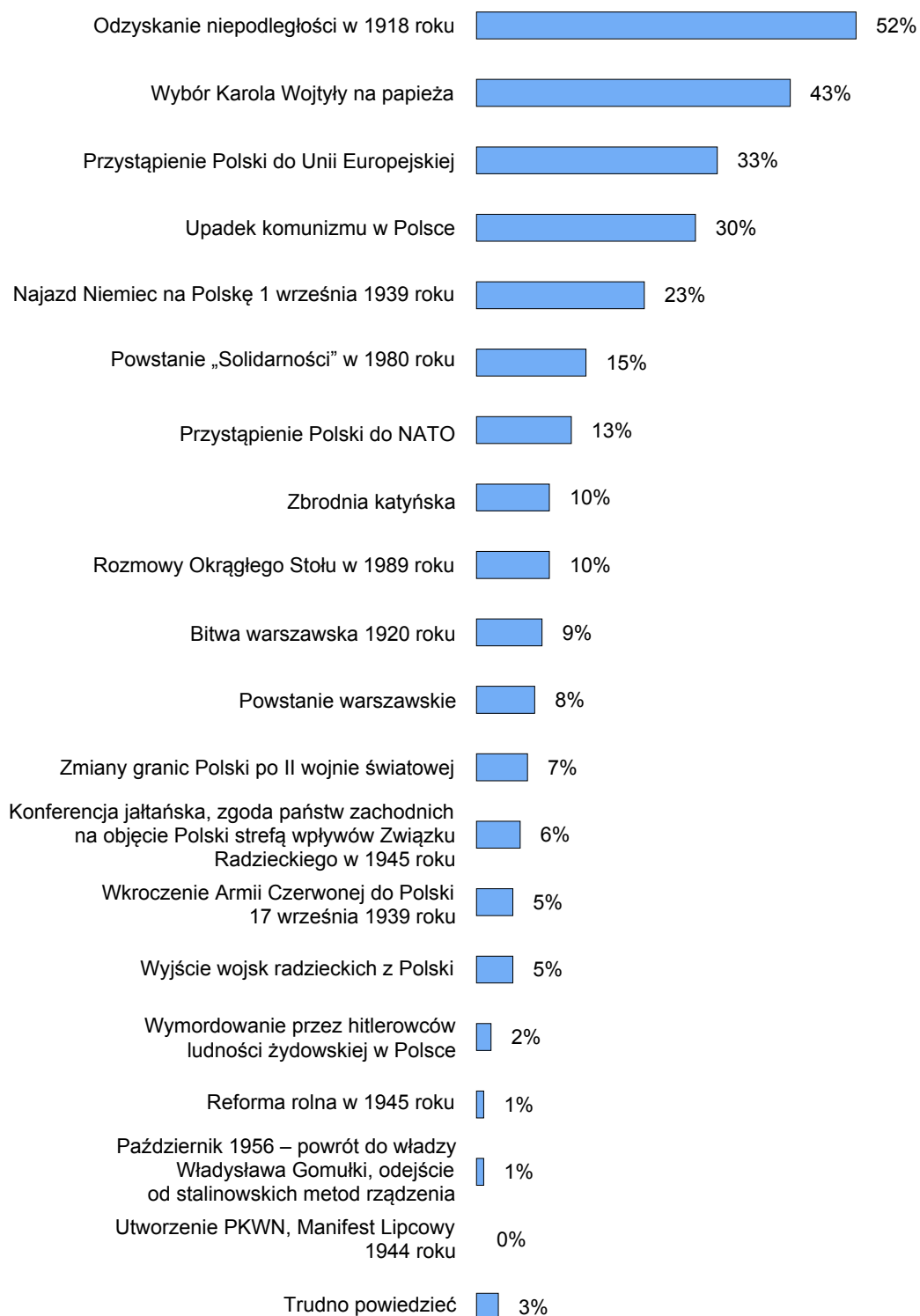
Odzyskanie niepodległości w 1918 roku jest istotnie częściej uznawane za najbardziej znaczące wśród osób z wykształceniem wyższym (67%) oraz pracowników administracyjno-biurowych (69%). Rzadziej niż pozostali jego rolę podkreślają osoby z najniższym wykształceniem (34%) oraz pracujące w prywatnych gospodarstwach rolnych (35%).

Najczęściej kluczowe znaczenie w najnowszej historii Polski przypisywane jest wyborowi Karola Wojtyły na papieża przez robotników niewykwalifikowanych i rolników (po 60%) oraz rencistów (61%). Istotnie rzadziej ten fakt doceniają uczniowie i studenci (21%) oraz osoby w ogóle nieuczestniczące w praktykach religijnych (19%).

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej częściej niż pozostali za najważniejsze spośród wydarzeń XX i XXI wieku uważają pracownicy administracyjno-biurowi (48%), osoby z wykształceniem wyższym oraz uczniowie i studenci (po 44%). Znacznie rzadziej wskazują na polską akcesję do UE jako ważne wydarzenie z punktu widzenia losów Polski osoby najstarsze (23%) oraz renciści (20%).

Ranga nadawana upadkowi komunizmu jest najwyższa wśród średniego personelu i techników (46%), zaś istotnie niższa niż przeciętnie – wśród osób o najniższych dochodach *per capita* w gospodarstwie domowym (21%), oceniających własne warunki materialne jako złe (22%), legitymujących się wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym (22%) oraz wśród mieszkańców miast liczących do 20 tys. (22%) – tabela aneksowa 5.

RYS. 8. KTÓRE Z NASTĘPUJĄCYCH WYDARZEŃ XX I XXI WIEKU BYŁY, PANA(I) ZDANIEM, NAJBARDZIEJ ZNACZĄCE, NAJWAŻNIEJSZE DLA DZIEJÓW POLSKI?

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wymienić więcej niż jedno wydarzenie

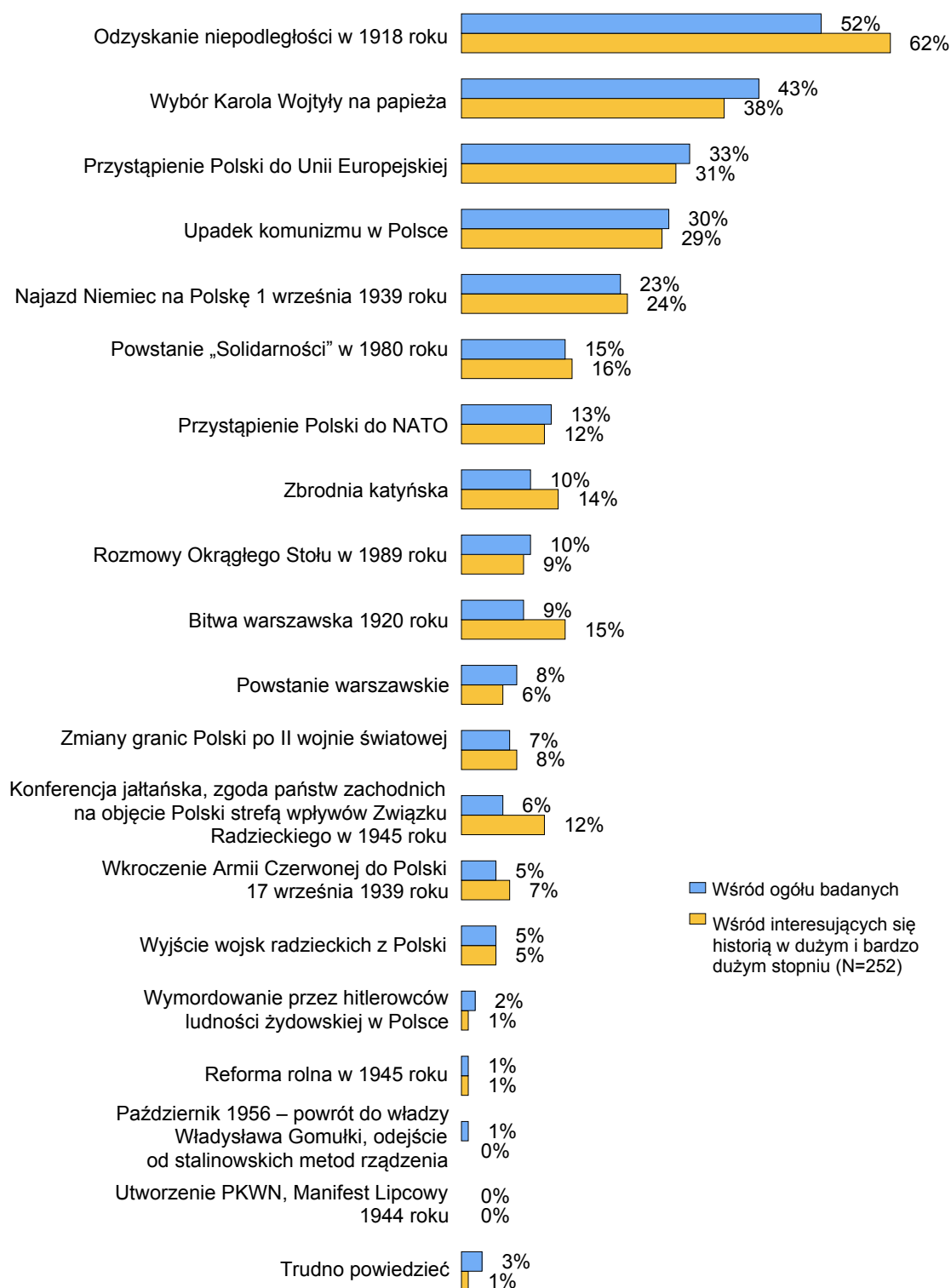
Pytanie o znaczenie nadawane wydarzeniom z najnowszej historii Polski zadaliśmy już po raz trzeci. W porównaniu z rokiem 2009 wzrósł odsetek uznających odzyskanie niepodległości za moment najbardziej znaczący (z 47% do 52%). W stosunku do 2014 roku wzrósł odsetek wskazań na najazd Niemiec na Polskę w 1939 roku (z 19% do 23%) oraz na rozmowy Okrągłego Stołu (z 6% do 10%). W ciągu ostatnich dwóch lat spadło znaczenie nadawane wyborowi Karola Wojtyły na papieża (z 62% do 43%). W efekcie zmianie uległa hierarchia najważniejszych wydarzeń: w 2009 i 2014 roku na pierwszym miejscu plasował się wybór Polaka na papieża, natomiast na drugim – odzyskanie niepodległości. Obecnie wydarzenia te zamieniły się miejscami na liście najbardziej znaczących wydarzeń XX i XXI wieku.

Tabela 4

Które z następujących wydarzeń XX i XXI wieku były, Pana(i) zdaniem, najbardziej znaczące, najważniejsze dla dziejów Polski?	2009	2014	2016
	w procentach		
Odzyskanie niepodległości w 1918 roku	47	46	52
Wybór Karola Wojtyły na papieża	57	62	43
Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej	32	31	33
Upadek komunizmu w Polsce	26	32	30
Najazd Niemiec na Polskę 1 września 1939 roku	21	19	23
Powstanie „Solidarności” w 1980 roku	16	14	15
Przystąpienie Polski do NATO	11	10	13
Zbrodnia katyńska	9	10	10
Rozmowy Okrągłego Stołu w 1989 roku	8	6	10
Bitwa warszawska 1920 roku	6	8	9
Powstanie warszawskie	11	8	8
Zmiany granic Polski po II wojnie światowej	4	6	7
Konferencja jałtańska, zgoda państw zachodnich na objęcie Polski strefą wpływów Związku Radzieckiego w 1945 roku	3	5	6
Wyjście wojsk radzieckich z Polski	5	7	5
Wkroczenie Armii Czerwonej do Polski 17 września 1939 roku	2	3	5
Wymordowanie przez hitlerowców ludności żydowskiej w Polsce	2	4	2
Reforma rolna w 1945 roku	2	2	1
Październik 1956 – powrót do władzy Władysława Gomułki, odejście od stalinowskich metod rządzenia	1	1	1
Utworzenie PKWN, Manifest Lipcowy 1944 roku	1	0	0
Trudno powiedzieć	2	2	3

Odsetki nie sumują się do 100, bowiem respondenci mieli możliwość wskazania trzech odpowiedzi

RYS. 9. KTÓRE Z NASTĘPUJĄCYCH WYDARZEŃ XX I XXI WIEKU BYŁY, PANA(I) ZDANIEM, NAJBARDZIEJ ZNACZĄCE, NAJWAŻNIEJSZE DLA DZIEJÓW POLSKI?

Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wymienić więcej niż jedno wydarzenie

Wśród osób, które w największym stopniu interesują się historią, znaczenie przypisywanie odzyskaniu niepodległości jest jeszcze większe niż wśród ogółu badanych (62% wobec 52%), a waga wyboru Karola Wojtyły na papieża – mniejsza. Pozostałe odsetki wskazań są dość podobne, wśród rzadziej wskazywanych wydarzeń wybija się bitwa warszawska 1920 roku oraz konferencja jałtańska. Można więc przypuszczać, że osoby deklarujące ponadprzeciętne zainteresowanie historią nadają większe znaczenie wydarzeniom o poważnych konsekwencjach politycznych i społecznych niż o znaczeniu symbolicznym.

Polacy deklarują większe zainteresowanie historią niż czynili to prawie 30 lat temu. W rzeczywistości jednak znajomość konkretnych dat istotnych dla dziejów Polski jest obecnie mniejsza niż w roku 1987. Można przypuszczać, że deklaracje zainteresowania historią, mimo braku kompletnej wiedzy, wynikają współcześnie z poprawności społecznej oraz dostępu do nowych technologii, dzięki którym dat nie trzeba pamiętać, ponieważ w każdej chwili można sprawdzić datę dowolnego wydarzenia.

Najwięcej osób (70%) za kluczowe wydarzenie z historii Polski sprzed 1918 roku uważa chrzest Polski. Niewątpliwie wpływ na ten wynik ma obchodzona w tym roku okrągła rocznica tego wydarzenia. Dużą rolę Polacy przypisują też Konstytucji 3 Maja, choć data jej uchwalenia jest poprawnie kojarzona tylko przez 13% dorosłych Polaków.

Wśród wydarzeń z XX i XXI wieku kluczowe, zdaniem największej części Polaków (52%), jest odzyskanie niepodległości w 1918 roku. Wybór Karola Wojtyły na papieża przestał zajmować pierwsze miejsce w hierarchii – odnotował spadek o 19 punktów procentowych w porównaniu z 2014 rokiem (do 43% w 2016 roku).

Opracowała
Marta BOŻEWICZ

Tabela 1

		Czy, Pana(i) zdaniem, wiedza na temat przeszłości jest potrzebna współczesnemu człowiekowi?				Liczba osób
		Tak, bardzo potrzebna	Tak, raczej potrzebna	Niezbędna lub całkowicie zbędna	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		43	44	11	2	1007
Płeć	Mężczyźni	42	45	11	2	475
	Kobiety	43	43	11	3	532
Wiek	18–24 lata	47	37	15	1	105
	25–34	45	41	12	2	191
	35–44	45	45	9	1	181
	45–54	36	51	10	3	147
	55–64	45	45	9	1	178
	65 lat i więcej	38	45	13	4	206
Miejsce zamieszkania	Wieś	36	47	12	5	401
	Miasto do 19 999	37	54	7	2	118
	20 000 – 99 999	43	46	10	1	192
	100 000 – 499 999	48	39	12	1	184
	500 000 i więcej mieszk.	61	27	12		113
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	26	50	19	5	208
	Zasadnicze zawodowe	34	51	12	3	247
	Średnie	44	46	10		304
	Wyższe	64	31	5		249
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	66	28	4	2	95
	Średni personel, technicy	53	36	11		38
	Pracownicy adm.-biurowi	51	43	6		71
	Pracownicy usług	39	49	9	3	61
	Robotnicy wykwalifikowani	33	44	22	1	85
	Robotnicy niewykwalifik.	26	57	14	3	37
	Rolnicy	24	67	7	2	54
	Pracujący na własny rach.	45	48	8		73
	Bezrobotni	25	55	17	3	49
	Emeryci	40	43	12	5	240
	Renciści	40	51	7	2	66
	Uczniowie i studenci	46	36	17	1	76
	Gospodynie domowe i inni	51	36	7	6	61
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	55	36	7	2	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	48	37	13	2	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	43	46	11	0	247
	prywatnym gosp. rolnym	22	67	8	3	59
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	32	50	16	2	115
	Od 650 zł do 999 zł	39	47	8	6	139
	Od 1000 zł do 1399 zł	46	44	10		158
	Od 1400 zł do 1999 zł	44	39	13	4	118
	2000 zł i więcej	59	33	7	1	163
Ocena własnych war. mater.	Złe	27	56	13	4	64
	Średnie	39	46	13	2	407
	Dobre	47	41	9	3	536
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	51	37	8	4	53
	Raz w tygodniu	41	48	10	1	439
	1–2 razy w miesiącu	47	39	8	6	158
	Kilka razy w roku	40	47	10	3	225
	W ogóle nie uczestniczy	43	35	20	2	125
Poglądy polityczne	Lewica	45	44	10	1	131
	Centrum	40	46	12	2	279
	Prawica	49	43	6	2	336
	Trudno powiedzieć	35	43	17	5	261

Tabela 2

		Jak określił(a)by Pan(i) swoje zainteresowanie historią? Uważam, że moje zainteresowanie historią jest:			Liczba osób
		bardzo duże lub duże	średnie	niewielkie lub żadne	
		%	%	%	
Ogółem		25	49	26	1006
Płeć	Mężczyźni	32	48	20	475
	Kobiety	19	50	31	531
Wiek	18–24 lata	22	50	28	105
	25–34	21	53	26	191
	35–44	27	47	26	181
	45–54	24	53	23	146
	55–64	30	49	21	178
	65 lat i więcej	24	46	30	206
Miejsce zamieszkania	Wieś	17	55	29	400
	Miasto do 19 999	24	49	27	118
	20 000 – 99 999	27	50	23	192
	100 000 – 499 999	33	44	23	184
	500 000 i więcej mieszk.	38	39	23	113
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	14	47	39	207
	Zasadnicze zawodowe	16	50	34	247
	Średnie	27	53	20	304
	Wyższe	41	46	13	249
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	41	44	15	95
	Średni personel, technicy	43	39	17	38
	Pracownicy adm.-biurowi	26	56	17	71
	Pracownicy usług	26	38	35	61
	Robotnicy wykwalifikowani	17	49	34	85
	Robotnicy niewykwalifik.	13	56	31	37
	Rolnicy	11	62	27	53
	Pracujący na własny rach.	30	58	11	73
	Bezrobotni	19	47	35	49
	Emeryci	24	48	28	240
	Renciści	26	47	27	66
	Uczniowie i studenci	20	52	28	76
	Gospodynie domowe i inni	23	49	28	61
	Pracuje w:	inst. państw., publicznej	39	44	17
spółce właścicieli prywatnych i państwa		29	44	26	90
sekt. pryw. poza rolnict.		24	52	24	247
prywatnym gosp. rolnym		13	58	29	58
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	11	57	32	115
	Od 650 zł do 999 zł	16	52	32	139
	Od 1000 zł do 1399 zł	27	49	24	158
	Od 1400 zł do 1999 zł	33	44	23	118
	2000 zł i więcej	43	43	14	163
Ocena własnych war. mater.	Złe	17	41	42	64
	Średnie	21	48	30	407
	Dobre	29	51	20	535
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	30	50	19	53
	Raz w tygodniu	25	51	24	438
	1–2 razy w miesiącu	26	49	26	158
	Kilka razy w roku	25	49	27	225
	W ogóle nie uczestniczy	21	45	33	125
Poglądy polityczne	Lewica	35	47	18	131
	Centrum	22	57	21	279
	Prawica	35	46	18	336
	Trudno powiedzieć	11	46	44	260

Tabela 3

		Jakie ważne wydarzenie z historii Polski miało miejsce w roku:								Liczba osób
		966	1410	1791	1863	1918	1920	1939	1989	
		Odsetki znających daty								
Ogółem		74	80	13	21	57	28	82	57	1007
Płeć	Mężczyźni	77	84	14	22	64	35	87	67	475
	Kobiety	71	77	13	20	50	22	78	49	532
Wiek	18–24 lata	83	77	15	24	52	20	78	45	105
	25–34	77	84	14	16	50	22	78	53	191
	35–44	80	83	12	20	60	27	86	59	181
	45–54	72	86	14	19	62	33	86	69	147
	55–64	70	82	11	25	61	35	86	62	178
	65 lat i więcej	65	71	13	21	54	29	79	54	206
Miejsce zamieszkania	Wieś	66	72	10	14	49	21	81	49	401
	Miasto do 19 999	69	78	10	15	59	24	75	55	118
	20 000 – 99 999	77	86	13	19	55	27	84	61	192
	100 000 – 499 999	84	87	19	25	66	33	82	66	184
	500 000 i więcej mieszk.	84	94	20	47	68	49	90	70	113
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	45	53	8	8	35	12	69	31	208
	Zasadnicze zawodowe	62	76	6	4	49	18	80	51	247
	Średnie	85	90	14	24	58	32	84	64	304
	Wyższe	96	96	24	43	80	46	93	78	249
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	97	98	28	46	86	54	94	79	95
	Średni personel, technicy	92	99	15	24	67	28	89	67	38
	Pracownicy adm.-biurowi	93	97	19	24	69	21	95	67	71
	Pracownicy usług	72	78	11	18	51	21	71	58	61
	Robotnicy wykwalifikowani	67	86	3	12	49	24	86	59	85
	Robotnicy niewykwalifik.	53	76	5	5	32	8	71	25	37
	Rolnicy	58	73	8	19	48	25	82	52	54
	Pracujący na własny rach.	85	95	17	18	64	45	94	80	73
	Bezrobotni	58	67	14	18	45	19	64	40	49
	Emeryci	66	73	13	19	54	27	80	54	240
	Renciści	64	69	6	11	50	37	71	49	76
	Uczniowie i studenci	89	78	17	25	59	22	84	47	68
Gospodynie domowe i inni	61	62	6	17	41	14	76	50	61	
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	89	92	19	30	70	34	91	68	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	83	94	12	22	61	30	84	65	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	78	88	15	20	61	32	86	65	247
	prywatnym gosp. rolnym	59	76	7	17	48	26	84	52	59
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	58	68	9	8	39	16	71	40	115
	Od 650 zł do 999 zł	60	72	10	14	47	19	80	44	139
	Od 1000 zł do 1399 zł	71	80	14	18	51	22	80	51	158
	Od 1400 zł do 1999 zł	83	87	14	32	69	35	92	65	118
	2000 zł i więcej	93	93	23	36	73	50	91	80	163
Ocena własnych war. mater.	Złe	58	75	4	13	51	25	80	45	64
	Średnie	65	75	13	17	51	25	78	50	407
	Dobre	82	85	15	24	62	30	86	64	536
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	77	80	18	25	63	23	88	56	53
	Raz w tygodniu	72	78	11	20	56	28	80	55	439
	1–2 razy w miesiącu	77	76	15	21	55	26	81	61	158
	Kilka razy w roku	73	89	13	18	57	28	86	60	225
	W ogóle nie uczestniczy	74	81	15	25	56	30	79	56	125
Poglądy polityczne	Lewica	79	89	21	34	64	34	88	62	131
	Centrum	73	80	11	15	55	23	80	55	279
	Prawica	82	85	16	28	69	41	87	72	336
	Trudno powiedzieć	61	71	8	11	38	14	75	40	261

Tabela 4

		Które z historycznych wydarzeń do roku 1918, były – Pana(i) zdaniem – najbardziej znaczące, przełomowe dla losów naszego kraju?																	Liczba osób
		Chrzest Polski (966)	Zjazd gnieźnieński (1000)	Koronacja Bolesława Chrobrego (1025)	Testament Krzywoustego, początek rozbicia dzielnicowego (1138)	Koronacja Łokietka, koniec rozbicia dzielnicowego (1320)	Przyłączenie Rusi Halickiej, początek ekspansji na wschód	Założenie uniwersytetu w Krakowie (Akademii Krakowskiej) (1364)	Bitwa pod Grunwaldem (1410)	Drugi pokój toruński, odzyskanie ujścia Wisły, dojsie do Bałtyku (1466)	Unia Lubelska (1569)	Konfederacja Warszawska (1573)	Potop szwedzki i inne wojny XVII wieku z Rosją i Turcją	Konstytucja 3 Maja (1791)	Trzeci rozbiór, finis Poloniae (1795)	Kongres Wiedeński, ustalenie porządku europejskiego bez Polski (1814/15)	I wojna światowa, koniec porządku europejskiego ustalonego na Kongresie Wiedeńskim (1914–1918)	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		70	5	5	1	3	0	7	44	2	4	1	5	59	11	2	27	7	1004
Płeć	Mężczyźni	69	4	7	2	3	0	6	51	1	6	2	7	59	12	2	23	5	473
	Kobiety	71	5	4	0	3	0	7	39	2	3	1	2	59	10	3	30	9	531
Wiek	18–24 lata	79	5	4	1	1		11	49	2	7	2	4	65	9	2	27	1	105
	25–34	71	7	7	2	3		4	39	1	8	1	3	69	13	2	32	4	191
	35–44	74	6	4	1	6		5	42	1	1	1	6	54	18	3	35	3	179
	45–54	67	2	5	2	2	1	8	50	1	7	2	7	53	10	2	23	8	147
	55–64	68	3	6	2		1	5	44	3	3	2	3	66	9	4	23	8	177
	65 lat i więcej	65	4	6		4	0	8	45	1	3	2	4	49	6	1	20	15	205
Miejsce zamieszkania	Wieś	70	4	4	2	1	1	5	45	1	3	1	5	55	11	2	25	9	399
	Miasto do 19 999	74	8	9	1	4	1	12	40	1	7	2	1	53	9	1	25	7	117
	20 000 – 99 999	73	8	5		4		4	48	2	2	2	4	68	11	1	26	5	192
	100 000 – 499 999	65	2	3	1	6	0	7	48	2	7	3	7	64	12	3	26	6	184
	500 000 i więcej mieszk.	68	4	13	2	3		8	37	2	6		3	56	12	6	38	6	113
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	67	5	4	0	3	1	6	42	0	2	1	3	52	4		19	16	207
	Zasadnicze zawodowe	71	4	8	0	2		6	52	2	3	3	4	53	6	2	14	10	245
	Średnie	77	5	4	1	2	1	6	44	2	6	1	5	62	12	4	28	3	304
	Wyższe	64	5	6	3	5		8	38	1	7		7	67	21	3	45	1	249
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	54	2	4	3	2		10	35	2	5	2	3	69	23	4	48	2	95
	Średni personel, technicy	73	3	6			2	7	61	1	4		5	71	16	3	22	2	38
	Pracownicy adm.-biurowi	64	9	3	5	1		5	37		5		8	68	24	3	38	1	71
	Pracownicy usług	62	2	2		2		3	51		10	2	5	68	8	3	33	6	61
	Robotnicy wykwalifikowani	71	4	6	2	3		3	51	3	4	1	4	57	13	1	26	8	85
	Robotnicy niewykwalifik.	80	13	4				4	54		2	3	9	61	7	3	14	3	37
	Rolnicy	63	6	2		2		4	54		6		10	39	14	2	29	8	54
	Pracujący na własny rach.	78	5	7	4	1	1	5	42		7	2	8	65	12	2	29	2	72
	Bezrobotni	78	4	12		6		5	55	2	3	1	2	56	6	5	20	5	49
	Emeryci	68	3	6		4	0	7	46	2	3	2	4	53	7	2	20	14	238
	Renciści	73	9	16		6		10	38	3				44	6	2	13	9	66
	Uczniowie i studenci	82	5	1	1	2		15	43	1	8	2	2	65	7	2	26	1	76
	Gospodynie domowe i inni	81	4	3		5	2	3	26		5	2	5	64	7		29	12	61

Tabela 4 cd.

		Które z historycznych wydarzeń do roku 1918, były – Pana(i) zdaniem – najbardziej znaczące, przełomowe dla losów naszego kraju?																	Liczba osób
		Chrzest Polski (966)	Zjazd gnieźnieński (1000)	Koronacja Bolesława Chrobrego (1025)	Testament Krzywoustego, początek rozbięcia dzielnicowego (1138)	Koronacja Łokietka, koniec rozbięcia dzielnicowego (1320)	Przyłączenie Rusi Halickiej, początek ekspansji na wschód	Założenie uniwersytetu w Krakowie (Akademii Krakowskiej) (1364)	Bitwa pod Grunwaldem (1410)	Drugi pokój toruński, odzyskanie ujścia Wisły, dojście do Baltyku (1466)	Unia Lubelska (1569)	Konfederacja Warszawska (1573)	Potop szwedzki i inne wojny XVII wieku z Rosją i Turcją	Konstytucja 3 Maja (1791)	Trzeci rozbiór, finis Poloniae (1795)	Kongres Wiedeński, ustalenie porządku europejskiego bez Polski (1814 15)	I wojna światowa, koniec porządku europejskiego ustalonego na Kongresie Wiedeńskim (1914–1918)	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		70	5	5	1	3	0	7	44	2	4	1	5	59	11	2	27	7	1004
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	72	7	3	3	1		5	46	1	3	1	4	70	17	3	33	4	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	63	6	7	1	3	1	5	44	1	7	2	5	65	20	3	35	3	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	66	4	4	3	2	0	6	48	1	6	2	7	63	14	2	31	3	246
	prywatnym gosp. rolnym	66	6	3		2		6	50		6		9	43	13	2	27	8	59
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	80	7	10		2		5	53	2	4	4	3	58	10	2	20	5	115
	Od 650 zł do 999 zł	68	5	6	1	5	1	2	47	1	3		8	59	7	2	21	11	138
	Od 1000 zł do 1399 zł	68	2	3	0	2		7	45	1	5	4	4	58	12	4	26	9	158
	Od 1400 zł do 1999 zł	70	6	5	2	1	1	9	53	3	5	3	2	61	7	3	29	5	118
	2000 zł i więcej	67	5	7	3	5	1	8	44	2	4	0	4	74	16	2	34	2	162
Ocena własnych war. mater.	Złe	66	2	5		2		2	33		7	2	4	40	11	1	27	14	64
	Średnie	68	4	6	1	3	0	6	46	2	3	1	6	55	10	3	25	9	407
	Dobre	72	6	5	1	3	0	7	45	2	5	2	4	64	12	2	28	4	533
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	93	2	3	2	5	1	3	48	1	2	4	7	65	7	3	30		50
	Raz w tygodniu	74	5	7	1	3	0	7	46	1	3	1	5	56	12	1	26	6	439
	1–2 razy w miesiącu	67	6	5		2		8	43	1	6	2	2	62	9	2	21	12	158
	Kilka razy w roku	67	4	6	1	2	1	4	46	3	5	3	5	65	8	3	31	5	224
	W ogóle nie uczestniczy	58	2	2	3	5		8	36	1	8		5	53	17	4	27	9	125
Poglądy polityczne	Lewica	65	7	6	1	6		11	37	1	4	1	6	66	18	3	27	6	130
	Centrum	76	4	6	1	2	0	6	47	0	4	2	4	64	6	2	28	5	279
	Prawica	70	4	7	2	2	0	7	47	3	7	1	6	59	14	3	27	3	335
	Trudno powiedzieć	65	4	3	0	4	1	5	41	1	2	2	3	49	8	2	24	15	260

Tabela 5

		Najważniejsze wydarzenia XX i XXI wieku															Liczba osób	
		Odzyskanie niepodległości w 1918 roku	Bitwa warszawska 1920 roku	Najazd Niemiec na Polskę 1 września 1939 roku	Wkroczenie Armii Czerwonej do Polski 17 września 1939 roku	Zbrodnia katyńska	Wymordowanie przez hitlerowców ludności żydowskiej w Polsce	Powstanie warszawskie	Konferencja jałtańska	Zmiany granic Polski po II wojnie światowej	Wybór Karola Wojtyły na papieża	Powstanie „Solidarności” w 1980 roku	Rozmowy Okrągłego Stołu w 1989 roku	Upadek komunizmu w Polsce	Wyjście wojsk radzieckich z Polski	Przystąpienie Polski do NATO		Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		52	9	23	5	10	2	8	6	7	43	15	10	30	5	13	33	521
Płeć	Mężczyźni	53	11	26	7	8	2	7	9	7	38	14	10	31	6	17	31	252
	Kobiety	51	6	20	3	12	3	9	3	7	48	16	11	29	3	10	36	269
Wiek	18–24 lata	55	8	21	6	14	3	13	6	12	24	10	4	31	6	23	43	58
	25–34	59	7	17	4	5	2	9	6	7	41	12	11	36	3	17	37	112
	35–44	59	6	31	7	14	4	9	8	5	38	11	14	31	5	10	32	106
	45–54	52	10	16	6	9	3	3	9	6	51	16	10	29	3	14	38	77
	55–64	45	8	22	5	8	1	7	6	6	53	21	11	28	7	10	34	80
	65 lat i więcej	43	12	27	5	12	2	6	3	8	45	16	10	25	5	9	23	88
Miejsce zamieszkania	Wieś	49	7	18	5	9	4	9	4	7	46	15	9	27	4	18	33	195
	Miasto do 19 999	48	7	29	10	13	3	7	6	8	44	16	12	22	4	12	26	57
	20 000 – 99 999	56	11	23	5	9	2	6	5	7	43	14	12	34	7	12	34	108
	100 000 – 499 999	50	9	27	4	10	1	9	7	6	41	16	10	36	4	9	36	92
	500 000 i więcej mieszk.	61	12	24	5	11	1	6	13	6	32	11	12	32	3	9	37	69
Wykształcenie	Podstawowe / gimnazjalne	34	4	23	5	13	3	10	2	7	45	12	8	22	4	19	28	72
	Zasadnicze zawodowe	44	12	21	8	11	1	8	2	5	57	18	9	25	4	13	28	109
	Średnie	57	9	22	4	10	3	7	5	6	45	13	10	34	8	13	33	174
	Wyższe	67	9	26	4	7	2	7	14	9	25	15	15	36	1	9	44	166
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	63	6	21	4	4	3	5	20	10	24	17	19	39	3	7	37	60
	Średni personel, technicy	67	19	27	6	7		17	10		36	10	6	46	4	11	26	26
	Pracownicy adm.-biurowi	69	10	18	3	9	1	8	4	8	36	15	12	30	2	18	48	49
	Pracownicy usług	59	10	18	4	5	2	10	7	8	40	15	10	34	4	10	43	36
	Robotnicy wykwalifikowani	60	9	14	9	10	3	9	5	4	43	7	8	30	4	17	39	51
	Robotnicy niewykwalifik.	39	1	28	7	7		3		10	60	19	6	22	4	22	37	15
	Rolnicy	36	13	23	2	18	2	6	2	1	60	24	11	26	5	10	33	20
	Pracujący na własny rach.	57	4	30	3	10	3	4	11	6	39	15	14	39	4	10	37	41
	Bezrobotni	54	7	15		16	7	11	4	7	55	10	13	30	3	12	23	26
	Emeryci	41	9	27	5	12	3	6	3	8	48	17	11	24	7	8	25	98
	Renciści	42	14	23	10	13		5	2	3	61	17	2	29	3	19	20	28
	Uczniowie i studenci	56	5	24	8	12	3	14	7	11	21	7	5	30	6	25	44	42
	Gospodynie domowe i inni	48	7	22	4	5	2	11	2	7	48	14	11	22	5	17	36	30

Tabela 5 cd.

		Najważniejsze wydarzenia XX i XXI wieku															Liczba osób	
		Odzyskanie niepodległości w 1918 roku	Bitwa warszawska 1920 roku	Najazd Niemiec na Polskę 1 września 1939 roku	Wkroczenie Armii Czerwonej do Polski 17 września 1939 roku	Zbrodnia katyńska	Wymordowanie przez hitlerowców ludności żydowskiej w Polsce	Powstanie warszawskie	Konferencja jałtańska	Zmiany granic Polski po II wojnie światowej	Wybór Karola Wojtyły na papieża	Powstanie „Solidarności” w 1980 roku	Rozmowy Okrągłego Stołu w 1989 roku	Upadek komunizmu w Polsce	Wyjście wojsk radzieckich z Polski	Przystąpienie Polski do NATO		Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%		%
Ogółem		52	9	23	5	10	2	8	6	7	43	15	10	30	5	13	33	521
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	60	12	20	7	7	2	8	11	7	35	13	16	30	5	12	36	77
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	60	10	19	3	8	2	8	9	5	40	15	15	39	4	8	40	54
	sekt. pryw. poza rolnict.	59	5	25	5	7	3	7	9	7	36	14	9	35	3	15	40	147
	prywatnym gosp. rolnym	35	12	21	2	16	2	5	2	1	62	22	13	27	5	11	35	20
Dochody na jedną osobę	Do 649 zł	54	9	20	6	14	2	12	1	7	50	15	5	21	5	20	32	62
	Od 650 zł do 999 zł	54	9	19	4	10	1	9	5	4	51	16	8	29	7	16	28	75
	Od 1000 zł do 1399 zł	46	7	32	7	11	4	11	6	8	38	17	7	26	4	7	29	73
	Od 1400 zł do 1999 zł	59	8	21	6	7	1	5	6	6	42	17	8	39	6	13	37	70
	2000 zł i więcej	60	10	29	4	9	3	8	9	8	31	11	15	36	4	12	37	97
Ocena własnych war. mater.	Złe	34	14	17	8	12	7	6	6	5	44	14	11	22	5	12	27	22
	Średnie	51	9	23	5	9	2	6	6	7	46	16	10	27	6	14	30	206
	Dobre	55	8	23	5	11	2	9	6	7	41	14	10	33	4	13	37	293
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	52	6	29	8	16	8	15	11	8	41	9	3	31	4	10	26	27
	Raz w tygodniu	50	10	24	4	10	2	7	4	7	54	14	9	30	4	12	34	218
	1–2 razy w miesiącu	49	9	23	9	12	2	6	3	6	40	12	12	27	4	15	32	78
	Kilka razy w roku	55	8	20	5	11	1	9	8	5	37	18	12	28	5	13	37	125
	W ogóle nie uczestniczy	54	8	22	3	5	5	9	10	11	19	16	13	37	6	17	30	67
Poglądy polityczne	Lewica	56	10	25	2	6	3	8	14	5	29	17	15	34	7	11	31	73
	Centrum	55	7	26	6	12	2	8	4	6	42	15	12	29	4	13	39	152
	Prawica	53	12	23	6	9	2	9	8	9	43	12	10	31	5	15	31	177
	Trudno powiedzieć	45	6	18	5	11	3	6	3	6	52	15	7	27	4	13	32	118

Trzy najrzadziej wskazywane wydarzenia nie zostały uwzględnione w tabeli aneksowej i nie różnicowały grup społeczno-demograficznych